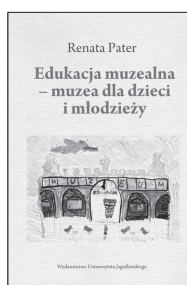

Anna Królikowska
Akademia Ignatianum w Krakowie

Muzeum jako miejsce – przestrzeń edukacji

Museum as a Place –
Space for Education

Recenzja książki: Renata Pater,
*Edukacja muzealna – muzea dla dzieci
i młodzieży*, Wydawnictwo Uniwersytetu
Jagiellońskiego, Kraków 2016, ss. 228.

Analizując rozwój pedagogiki jako dyscypliny naukowej, można dostrzec, że jest on odzwierciedleniem adaptacyjnych i emancypacyjnych dążeń aktorów procesu edukacyjnego. Jedni uważali, że edukacja to proces transmisji kulturowej całego dorobku minionych pokoleń (stara szkoła), a szkoła ten proces powinna wzmacniać. Drudzy natomiast są przekonani, że uczy się dla przyszłości, a zatem proces edukacyjny powinien dostarczyć narzędzi do dokonywania zmiany, do działania na rzecz przekształcania świata (pragmatyzm, nowe wychowanie). Biorąc do ręki książkę o edukacji muzealnej można by pomyśleć, że będzie ona sytuować edukację bardziej w paradygmacie adaptacyjnym, bo czyż muzeum nie jest „świadkiem” twórczego potencjału minionych pokoleń? Czymś naturalnym jest postrzeganie muzeum jako „zbioru znaczeń, symboli i kodów kulturowych”¹.

¹ J. Hańderek, *Sztuka w muzeum wyobraźni*, „Estetyka i Krytyka” 21(2/2011), s. 61.

Lektura książki Renaty Pater zmusza jednak do porzucenia tradycyjnego rozumienia muzeum i jego funkcji. Muzea w jej ujęciu tworzą kulturową przestrzeń uczenia się przez doświadczenie, twórczość własną. Przeżycia, emocje, własne doświadczenia pozwalają procesy poznawcze zachować na dłużej i lepiej zrozumieć zjawiska. Jest to zatem twórcza formuła muzeum, która nawiązuje do koncepcji muzeum inkluzywnego, socjalizującego, humanizującego i harmonizującego życie jednostki i wspólnoty. Instytucja muzeum jest miejscem – przestrzenią edukacji, pojmowania i rozumienia, badania rzeczywistości, poszukiwania pytań, odpowiedzi, miejscem spotkania z kulturami w dialogu, w doświadczeniu wartości.

Książka Renaty Pater wpisuje się tym samym w pedagogikę muzealną, która bada oddziaływanie wychowawcze obecne w relacji wychowanek – wychowawca – dzieło sztuki. Muzeum, jako element treściowy tej relacji, pełni – obok swoich klasycznych zadań (zbieranie, przechowywanie, badanie oraz udostępnianie) – zadania komunikacyjne, mediacyjne, uprzystępniania oraz udostępniania dzieł sztuki². Dokonuje się to dziś dzięki działającym w muzeach działom oświatowym, które oferują zajęcia warsztatowe dla młodej publiczności. Szczególnym miejscem spotkania bezpośredniego z kulturą stały się muzea dla dzieci i młodzieży zorganizowane specjalnie dla młodej grupy odbiorców, wobec których zaczęły one prowadzić edukację kulturową.

Praca powstała jako owoc badań autorki nad działalnością takich muzeów w Niemczech (Monachium, Frankfurt nad Menem, Berlin) oraz własnych badań projektowych przeprowadzonych w galeriach sztuki współczesnej w Krakowie.

Struktura książki jest bardzo przejrzysta. Praca rozpoczyna się od ustaleń terminologicznych, następnie przedstawia koncepcje pedagogiczne w działaniach muzeów dla dzieci i młodzieży, po czym dokonuje opisu muzeów dla dzieci i młodzieży z ich potencjałem edukacyjnym. Na takiej podbudowie teoretycznej zostało osadzone badanie (studium przypadku) trzech niemieckich muzeów dla dzieci i młodzieży (w Monachium, Berlinie i Frankfurcie nad Menem). W ostatnim rozdziale książki R. Pater przedstawiła wyniki projektu edukacji estetycznej w galeriach sztuki współczesnej w Krakowie.

Autorka sytuuje swoje badania w paradygmacie konektywnym³, oceniając go jako przydatny do eksploracji pola badawczego, jakim jest edukacja muzealna, ze względu

² Już w latach pięćdziesiątych XX wieku Stefan Szuman traktował udostępnianie i uprzystępnianie jako sposoby upowszechniania kultury. Udostępnianie rozumie jako stwarzanie warunków, aby dzieła kultury stały się przedmiotem bezpośredniego oddziaływania na szerokiego odbiorcę. Uprzystępnianie natomiast jako przygotowanie do odbioru i rozumienia dzieł kultury, pomoc w obudzeniu estetycznego zainteresowania dziełami sztuki. Por. S. Szuman, *O sztuce i wychowaniu estetycznym*, Warszawa 1990, s. 107–118.

³ Na jego ograniczenia wskazuje np. Magdalena Szpunar w artykule *Konektywizm – (r)ewolucja kształcenia w technologicznym świecie*, „Horyzonty Wychowania” t. 14, nr 31 (2015), s. 113–124.

na fakt, że w przeciwieństwie do behawioryzmu, kognitywizmu czy konstruktywizmu, konektywizm zwraca uwagę na istotność nie tyle nabywania doświadczeń osobistych jako głównej wartości w procesie kształcenia, ale podkreśla przede wszystkim umiejętność dostrzegania związków między ideami oraz umiejętność zastosowania wiedzy (G. Siemens).

Badania Renaty Pater wpisują się w nurt pedagogiki kultury, zwanej też pedagogiką ludzkiej duchowości, która rozwój człowieka, dochodzenie do autonomii widzi w jego kontakcie ze zobiektywizowanymi postaciami ducha, czyli dziełami szeroko rozumianej kultury. Twórca tego nurtu myślenia o edukacji, Wilhelm Dilthey, był przekonany, że życia duchowego człowieka nie można naukowo wyjaśnić, lecz tylko próbować rozumieć. W tym sensie jedną z podstawowych funkcji życia ludzkiego staje się rozumienie, pod którym Dilthey rozumiał „taki proces, w którym życie duchowe może być poznane ze zmysłowo danych ekspresji samego siebie”⁴. Dilthey nie uznawał koncepcji głoszących możliwość poznania bezpośredniego. Wprowadził triadę: (prze-)życie – obiektywna ekspresja – rozumienie. Proces rozumienia nie opiera się na bezpośrednim oglądzie (prze-)życia, lecz jest nieustannym procesem rozumienia jego zobiektywizowanych ekspresji. W tym sensie rozumienie zyskuje charakter pośredni czy wręcz kołowy (tzw. koło hermeneutyczne). Dla Diltheya owe uzewnętrznione ekspresje życia to szeroko pojęte wytwory kulturowe. Oznacza to, że kultura (literatura, sztuka, nauka, religia, obyczaj, instytucje społeczne) została uznana za pewnego rodzaju kod, w którym wyrażona jest prawda o ludzkim życiu. Człowiek jako jedyna istota ma charakter kulturowy, a jednocześnie dzięki kulturze może zyskiwać pełniejsze rozumienie własnej egzystencji i w tym sensie wzbogacać własną osobowość. Edukacja muzealna może w ciekawy sposób wspomagać ten proces wzbogacania osobowości.

Wydaje się, że edukacja w przestrzeni muzeum jest projektem, który stanowi szansę na przełamanie funkcjonalnego podejścia do wychowania i stanowi otwarcie na jego głęboko humanistyczny charakter. Pojawia się jednak w tym kontekście pytanie o nauczyciela, wychowawcę estetycznego, jak go określa S. Szuman. Trudno dziś nie podzielać jego diagnozy: „Mamy dotąd stanowczo za mało wychowawców estetycznych z prawdziwego zdarzenia, czyli tych, którzy by – znając się na sztuce, głęboko ją rozumiejąc i odczuwając jej wartość – umieli wychowawcę uprzystępniać ją początkującym, jeszcze niedoświadczonym a wrażliwym i chętnym odbiorcom”⁵. Zdaniem S. Szumana większość nauczycieli na ogół nie umie i nie może być wychowawcami estetycznymi, gdyż ich do tego nie przygotowano. Dlatego postuluje

⁴ Cyt. za: B. Milerski, *Pedagogika kultury*, w: *Pedagogika*, t. 1, red. Z. Kwieciński, B. Śliwerski, Warszawa 2004, s. 225.

⁵ S. Szuman, *O sztuce i wychowaniu estetycznym*, Warszawa 1990, s. 10.

on takie kształcenie nauczycieli w dziedzinie wychowania estetycznego, w którym nie można pominąć trzech spraw: 1. Wychowanie estetyczne powinno znaleźć należne miejsce w dostatecznie szerokim zakresie w programach kształcenia nauczycieli. 2. Kandydatów na nauczycieli nie wystarczy zapoznawać z nauczaniem rysunków, śpiewu i literatury – przyszłych nauczycieli należy wychowywać przez sztukę, czyli przez szerokie udostępnianie im oraz umiejętne uprzywilejowanie arcydzieł sztuki. Muszą oni nie tylko zdobyć minimalne rozeznanie w sztuce, lecz trzeba, aby ją umiłowali, by stali się zdolni wnikać w dzieło sztuki, rozumieć je adekwatnie, dogłębnie przeżywać. 3. Estetyczne wychowanie nauczycieli ma na celu ukształtowanie ich osobistej kultury i uwrażliwienie na sztukę – bez tego nie jest możliwe ukształtowanie wszechstronnie rozwiniętej osobowości⁶. Książka Renaty Pater może stanowić doskonałą inspirację i narzędzie z jednej strony do pracy edukacyjnej z młodzieżą, a z drugiej strony do kształcenia wychowawców estetycznych.

Bibliografia

- Hańderek J., *Sztuka w muzeum wyobraźni*, „Estetyka i Krytyka” 21(2/2011).
Milerski B., *Pedagogika kultury*, [w:] *Pedagogika*, t. 1, red. Z. Kwieciński, B. Śliwerski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
Szpunar M., *Konektywizm – (r)ewolucja kształcenia w technologicznym świecie*, „Horyzonty Wychowania” t. 14, nr 31 (2015).
Szuman S., *O sztuce i wychowaniu estetycznym*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, wyd. IV, Warszawa 1990.

ADRES DO KORESPONDENCJI

ADDRESS FOR CORRESPONDENCE

Dr Anna Królikowska
Akademia Ignatianum w Krakowie, Wydział Pedagogiczny
e-mail: anna.krolikowska@ignatianum.edu.pl

⁶ Tamże, s. 117.